

Comunicació
EL TALLER
D'ARQUEOLOGIA DEL
MUSEU NACIONAL
ARQUEOLÒGIC DE
TARRAGONA: UNA
ACTIVITAT
ADREÇADA A LES
ESCOLES

Per Ester Ramon i Pilar Sada

23

Introducció

L'any 1980, a l'Escola d'Estiu del Camp de Tarragona organitzada per l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona i un grup de mestres del Camp de Tarragona, es va portar a terme un curs monogràfic que, endegat pel Museu Nacional Arqueològic de Tarragona i amb el títol de «Museus i pedagogia», pretenia plantejar què és un museu i quina és la seva aplicació didàctica.

Aquest curs naixia de la voluntat del Museu Arqueològic d'esdevenir una eina útil al servei de la societat a la qual pertany. Hom posava en relació a Tarragona, a partir d'aquest moment, dos mons (el de l'ensenyament i el dels museus), que tenien -des de punts de partida diferents- uns objectius coincidents.

La creació, l'any 1982 per part del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, dels Camps d'Aprenentatge en el marc del Programa d'Ajuda a la Renovació Pedagògica, essent un dels dos primers el de Tarragona, va facilitar aquesta interrelació entre museus i escoles.

A partir de l'experiència encetada l'any 1982 amb l'exposició "Tàrraco, el naixement d'una ciutat. Dos-cents anys d'història de Tarragona", que commemorava el 2.200 aniversari de la fundació de la ciutat, i a partir de la tasca feta amb el grup Museus-Escoles sorgit de l'Escola d'Estiu, el MNAT, a través del seu departament d'educació (fins a l'any 1983) i com a proposta global del museu -en alguns casos en col.laboració amb altres institucions, com és el cas del Camp d'Aprenentatge-, ha desenvolupat una sèrie de propostes per a la difusió i la utilització del patrimoni com a eina de coneixement històric.

Una de les darreres propostes presentades és aquest Taller d'Arqueologia, realitzat conjuntament amb l'empresa CODEX, Arqueologia i Patrimoni.

De tots és sabut el gran paper que ha tingut l'arqueologia per al coneixement i la valoració del nostre patrimoni. Aquest coneixement moltes vegades ha restat tancat en àmbits científics i, per tant, interessats d'antuvi en la temàtica patrimonial. Cada vegada més, però, s'imposa l'accentuació del paper social que poden tenir ciències com l'arqueologia, superant l'àmbit de la investigació, fent partícip de la seva tasca el públic no-especialitzat i contribuint, d'aquesta manera, a crear una consciència social que valori el seu patrimoni, el protegeixi i el conservi.

Des de Tarragona, el gran pes que representa el patrimoni arqueològic dins del seu conjunt patrimonial -no hem d'oblidar que la ciutat conserva restes molt importants de la ciutat de Tàrraco, capital de la província romana de la Hispania Citerior- fa que realitzar una reflexió sobre l'arqueologia, la seva metodologia i les seves finalitats sigui gairebé obligat.

La intensa activitat arqueològica que s'ha desenvolupat a Tarragona al llarg del temps, la gran importància de les restes monumentals de l'antiga Tàrraco, que conviuen amb la ciutat actual, així com la riquesa del seu substrat arqueològic, fan que l'arqueologia sigui un tema present en l'evolució ciutadana diària. Aquest fet no implica que la relació ciutat-arqueologia s'hagi establert sempre d'una manera profitosa, sinó que ha passat per diferents fases, no exemptes de dificultats i fins i tot de contradiccions.

Moltes vegades aquesta situació s'accentua per una manca de coneixement de l'arqueologia, per a què serveix i com es fa. Donar-la a conèixer sembla el millor camí per a facilitar una comprensió i fins i tot un criteri a l'hora de valorar aquesta activitat i les seves conseqüències.

La celebració a Tarragona, el mes de setembre de l'any passat, del XIV Congrés Internacional d'Arqueologia Clàssica va posar en evidència tots aquest aspectes: la importància arqueològica de la ciutat, la gran incidència de la problemàtica arqueològica en el desenvolupament actual de Tarragona, el desconeixement sobre les tasques

arqueològiques que es porten a terme en la nostra ciutat i, finalment, l'interès que desperten aquestes q,estions quan són aproximades al ciutadà d'una manera entenedora .

Amb aquesta intenció s'ha projectat el Taller d'Arqueologia, el qual neix de l'experiència portada a terme, anteriorment i de manera pilot, entre el MNAT, l'empresa CODEX i el C.P. Pax de Tarragona, i que ha comptat amb el patrocini de la Fundació "la Caixa". I s'ha plantejat com una activitat lúdica, que proporcioni un coneixement sobre què és la ciència arqueològica, però sobretot, que fomenti l'interès pel nostre passat, amb una conscienciació sobre la necessitat de valorar i protegir el nostre patrimoni.

L'origen

Va ser precisament una excavació arqueològica la que va propiciar l'oportunitat de programar alguna activitat entorn d'aquesta disciplina. La realització de l'excavació d'un sector de necròpolis anomenat Mas Rimbau durant els anys 1991-1992, prop del C.P. Pax de Tarragona, va despertar l'interès de l'escola per aquesta temàtica, de manera que va plantejar la possibilitat d'organitzar un taller d'arqueologia, dirigit als alumnes de vuitè d'EGB.

El Museu Nacional Arqueològic de Tarragona i l'empresa CODEX, Arqueologia i Patrimoni, que portava a terme l'excavació, van proposar un programa, estructurat en base a tres temes a desenvolupar, un per a cada trimestre. Durant el primer trimestre, **Què és l'arqueologia?: A la recerca dels orígens**, en el segon, i **Fem de romans!**, en el tercer.

L'activitat del primer trimestre s'iniciava amb una visita a l'excavació de Mas Rimbau, per incitar l'interès de l'alumne pel tema. Posteriorment una excavació simulada permetia una aproximació a la metodologia arqueològica. El segon es basava en la participació en excavacions reals, i el tercer desenvolupava tota una sèrie de tallers relacionats amb el tema (restauració, indumentària romana, gastronomia romana, etc.)

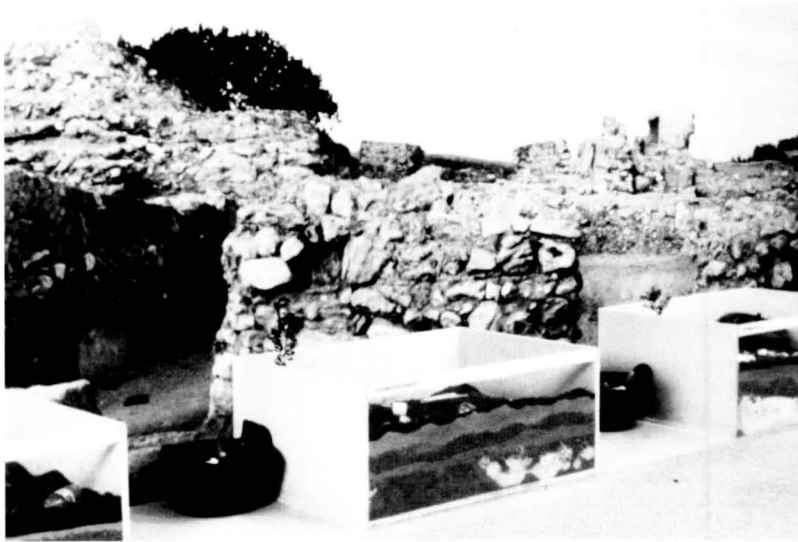
L'experiència d'aquest taller pilot i la constatació de l'interès mostrat per altres grups en el coneixement de la disciplina arqueològica, van fer que es plantejés la creació d'un taller d'arqueologia permanent que esdevingués un servei més del museu i que pogués oferir-se d'una manera generalitzada.

Objectius

En el moment de plantejar la creació d'aquest taller es va considerar necessari assolir un seguit d'objectius, tant generals com específics. Entre els primers podríem citar el nostre interès per portar l'arqueologia a l'escola, perquè els alumnes coneguessin i entenguessin l'arqueologia com una eina per a fer història. D'altra banda també era important que s'arribés a entendre que l'arqueologia es fonamenta en l'anàlisi dels productes i vestigis físics (objectes, estructures, estrats, etc.) generats per l'activitat humana dins dels seu entorn. Els alumnes han de comprendre que les accions humanes (no totes, però sí una bona part) deixen una empremta física que -a través

*Vista general del
Taller d'Arqueologia,
ubicat en una de les
sales del Museu
Nacional
Arqueològic de
Tarragona*

Els contenidors amb les estratigrafies preparades

de l'estudi arqueològic- assoleix el rang de dada històrica. Un altre dels objectius era aproximar el museu a l'escola; el museu no és un magatzem d'objectes, sinó un lloc en el qual es pot experimentar i aprendre coses; és una eina de coneixement, d'estudi i, per què no, de delectació. A més, és interessant que els alumnes coneguin el seu entorn mèdio-ambiental més pròxim (la seva ciutat) i el seu procés de formació (el seu passat), i en siguin conscients.

Dintre dels objectius específics, consideràvem important entendre en primer lloc que l'arqueologia ha d'estar feta per professionals preparats per a extreure'n el màxim possible d'informació; trencar la idea de l'arqueòleg-aventurer, de l'arqueologia com una aventura a la qual tothom es pot dedicar. També era necessari fer veure que els materials no s'extreuen per omplir les vitrines dels museus, sinó per conèixer la vida dels nostres avantpassats. I finalment, es creia que el taller hauria de servir per ampliar els coneixements de l'assignatura d'història o de socials. És molt més fàcil comprendre les dades històriques si s'entén com és possible arribar a aquestes conclusions, és a dir, si es coneix el mètode.

Pel que fa al col·lectiu al qual s'adreça, tot i que pot ésser utilitzat per d'altres grups, està pensat per a estudiants en general. Tanmateix pot resultar més profitós per als alumnes d'aquells cursos en els quals es tracten temes de prehistòria o d'història antiga dins de l'assignatura de socials o d'història (darrer curs d'educació primària i educació secundària obligatòria). D'aquesta manera el taller es pot considerar com un complement pràctic de l'assignatura.

L'espai: contingut i funcionament

S'ha dedicat un espai propi dins del museu, adequat a aquesta finalitat, encara que es troba dins del seu recorregut general, de manera que a la vegada que funciona d'una manera independent, pot ser visitat per l'usuari individual del museu quan no està en funcionament, o participar de la seva dinàmica, quan està en activitat, cosa que permet conèixer un altre aspecte del museu.

El taller, que es porta a terme amb l'ajuda d'un monitor, consta d'un vídeo, uns taulers informatius, una excavació simulada i una sala de treball.

L'espai on es realitza el taller s'ha organitzat de manera que creï una certa atmosfera "arqueològica". El vídeo i els taulers informatius es troben situats al fons de la sala. La resta s'ha dividit en dues parts molt diferents: el jaciment fictici i la zona de treball. El primer sector, el que simula el jaciment, està format per tres contenidors d'1,20 m de llarg per 0,60 m d'ample i 0,50 m de profunditat, amb el frontal transparent, de manera que inicialment es pot observar l'estratigrafia artificial que hi ha formada. Aquests contenidors estan adossats a una fotografia mural que reproduïx un sector d'un jaciment real de la zona (la vil·la romana dels Munts, d'Altafulla), com si formessin part de la seva excavació. L'altre sector està ambientat com si fos una sala de treball, amb bancs i taules conformats per caixes d'emmagatzemament del mateix museu.

L'activitat es desenvolupa en l'ordre següent:

-Projecció d'un vídeo pedagògic sobre l'arqueologia, que serveix per a estimular l'interès dels participants alhora que ofereix una informació bàsica sobre algunes de les activitats que es desenvoluparan al llarg de la sessió. L'objectiu d'aquest vídeo és, fonamentalment, informar el públic participant del taller –d'una manera clara i concisa– sobre què és l'arqueologia i com es porta a terme una campanya arqueològica, a la vegada que es poden apreciar diferents treballs arqueològics realitzats a les nostres contrades. Encara que en un primer moment es va pensar en la realització d'un vídeo expressament per a aquesta activitat, problemes pressupostaris van fer que s'hagués d'utilitzar material ja existent. Finalment ens vàrem decidir per *Notícia d'ahir*, vídeo produït pel Departament de Cultura dins de la col·lecció "Conèixer Catalunya", que constitueix un repàs de la història de Catalunya a partir de les seves restes arqueològiques.

-Comentari dels panells informatius: el monitor introdueix les fonts d'informació amb què comptaran els alumnes en el decurs de l'activitat (taulers i dossiers de treball). El contingut dels taulers informatius, l'objectiu dels quals és aprofundir en aspectes importants que hagin pogut passar de llarg en l'exposició del vídeo o que no hagin quedat prou clars, està dividit en tres parts. En la primera s'informa sobre què és l'arqueologia, què és un jaciment i com es formaria hipotèticament un d'aquest jaciments. La segona tracta del procés arqueològic: la localització del jaciment, les excavacions arqueològiques, la metodologia utilitzada segons el tipus de jaciment, la documentació que es realitza en el decurs dels treballs arqueològics (fitxes, fotografies generals i de detall, croquis i dibuixos a escala, etc.). La darrera s'ocupa del tractament que reben els materials extrets de l'excavació, així com de l'estudi i de l'elaboració de totes les dades, per tal de conèixer el major nombre d'aspectes possibles del jaciment i, també, quina és la finalitat de tots els resultats: la difusió de totes les dades, tant a nivell científic com divulgatiu, i la seva utilització en el museu.

-Excavació d'una estratigrafia simulada. El taller consta d'un "jaciment" simulat, amb tres sectors: uns contenidors on han estat muntades unes seqüències estratigràfiques, de les quals els alumnes no coneixen ni quin són els estrats, ni a quina època pertanyen, ni tan sols els materials que les conformen (situació que es dona a les excavacions reals). Per a aquesta activitat es realitzen les tasques de documentació (elaboració de les fitxes, dibuixos, fotografies, recuperació dels materials, etc.), la qual cosa permetrà, posteriorment, estudiar tot el conjunt de dades per tal d'arribar a conclusions concretes.

Cal dir que les estratigrafies simulades són una simplificació de la problemàtica amb què normalment es troba l'arqueòleg. Cada estrat pertany a un període històric molt fàcil d'identificar: el superior de l'època actual, amb materials clarament identificables (llaunes de begudes, paquets de tabac, plàstics, etc.); a sota n'hi ha un altre corresponent a l'època romana, amb ceràmiques clarament identificables; l'inferior pertany a la prehistòria, amb l'única presència de peces de sílex. A més, per a facilitar la identificació s'han triat terres de textures i colors diferents: argila vermella, sorra ocre i terra vegetal negra.

-Anàlisi de les dades obtingudes. Utilitzant el dossier de treball s'analitzen les dades obtingudes en el transcurs de l'excavació; hom classifica i realitza l'inventari dels materials i s'elaboren les pròpies conclusions.

Dinàmica de treball i materials

S'han elaborat una sèrie de materials, que s'utilitzen tant en la preparació del taller com en la seva realització. D'una banda, el «dossier del mestre» recull la informació sobre el taller, així com una sèrie de textos entorn de l'arqueologia, la seva metodologia i les seves especificitats, el qual es proporciona en el moment de sol·licitar la realització del taller perquè el professor pugui realitzar uns treballs previs a classe. D'altra, el «dossier de l'alumne», que es dona en el moment d'iniciar el taller i constitueix la guia per a la seva realització. Consta d'una primera part en la qual s'introdueixen en una sèrie de conceptes breus i clars entorn de l'arqueologia, una guia dels principals períodes històrics que es trobaran representats en les estratigrafies a excavar i la documentació que hauran de treballar: l'apartat gràfic, les fitxes d'unitat estratigràfica, la memòria d'excavació, amb la descripció de les dades dels estrats i dels materials, i la seva interpretació.

Es treballa a partir del grup classe. Les primeres activitats (projecció del vídeo i comentaris de taulers) són conjuntes. A partir d'aquí es divideix el grup en tres equips, que realitzen l'activitat simultàniament, centrant-se cadascun en un dels contenidors.

Detall d'un dels plafons informatius al voltant de «Què és l'arqueologia?»

Una vegada tots els grups han realitzat l'estudi del seu "jaciment", hi ha una posada en comú de les dades i la redacció d'unes conclusions finals.

Valoració

En aquesta primera fase de posada en marxa del taller s'ha realitzat una enquesta a tots els participants, tant alumnes com professors, que ha posat de manifest una sèrie de qüestions a tenir en compte en el desenvolupament futur del taller.

L'enquesta, molt senzilla, contemplava dotze preguntes, en les quals es valorava el temps dedicat al taller, la qualitat del material i de les activitats i la incidència del mateix taller en el coneixement de l'arqueologia per part dels participants. També pretenia recollir la influència que aquesta activitat podia tenir en l'ús posterior del museu.

Les conclusions que es poden extreure d'aquesta enquesta es poden resumir de la següent manera:

- Un 69,58 % considera que el temps dedicat a l'activitat és suficient, encara que per a un 23,19 % resulta escàs.
- Un 75,51% creu que el material és suficient, mentre que un 15,97% creu que és escàs.
- En relació a la qualitat de les propostes, un 64,17% creu que són interessants i un 22,42% les troba divertides.
- La dificultat es reparteix entre els qui opinen que és mitjana (un 54,12%) i els qui la troben escassa (44,84%).
- Un 71,13% les considera bastant pràctiques, mentre que un 19,58% les considera molt pràctiques.
- De totes les activitats que componen el taller, la de més acceptació és l'excavació simulada, amb un 81,18%, seguida pels qui troben l'activitat interessant en el seu conjunt (4,63%).
- La que menys interessa és la realització del dossier (29,89%). Hem observat en les respostes una certa dificultat general a l'hora d'expressar-se per escrit, la qual cosa potser explicaria, en part, aquest predomini de la manca d'interès per la realització del dossier. Va seguir dels qui no troben cap activitat que els agradi menys (18,55%) i dels qui no els agrada el vídeo (18,04%). Aquesta darrera circumstància pot ser deguda al fet que el vídeo no és un material fet expressament per al taller i, per tant, alguna de les seves parts es desvia una mica de la temàtica que aquest planteja.

*Un dels grups
excavant el seu
sector del "jaciment"*

*Classificació dels
materials i elaboració
de les dades*

- En relació al coneixement de l'arqueologia, previ a la realització del taller, encara que les respostes són molt variades, s'aprecia un desconeixement bastant generalitzat. Es poden fer dos grups: els qui donen una resposta positiva, d'apreciació de l'activitat, i els qui en tenien una visió negativa. Entre aquests darrers, el grup majoritari és el que trobava l'arqueologia una matèria avorrida.

- Encara que s'adverteix aquest desconeixement general, només el 53,60% creu que ha canviat la seva opinió a partir del taller.

- Per contra, és majoritari el grup dels qui opinen que el taller ha augmentat els seus coneixements sobre l'arqueologia (91,75%).

- Com a resultat, s'aprecia que l'interès despertat a partir del taller per l'activitat arqueològica és –entre els qui responen– elevat o molt elevat, d'un 77,31%.

- Un 68,55 % pensa tornar al museu, en general perquè el troba interessant. (Cal dir que, en haver participat grups de fora de les comarques de Tarragona, algunes respostes a aquesta pregunta destacaven el fet de la dificultat de poder-se desplaçar amb assiduitat.)

L'objectiu, en realitzar aquesta enquesta, ha estat poder conèixer el grau d'acceptació del taller per part dels participants, així com recollir opinions i suggeriments que ajudin a millorar-lo.

Conclusions

El Taller d'Arqueologia pretén, doncs, sensibilitzar els alumnes de primer i segon cicles sobre el significat del concepte de patrimoni arqueològic, intentant que compreguin la importància que té, per a qualsevol societat, el passat.

Creiem que la vinculació de l'arqueologia amb l'educació és fonamental, perquè és sensibilitzant les noves generacions com podem pensar en un futur esperançador per al nostre patrimoni. Aquesta seria la finalitat última del Taller d'Arqueologia.

Fins al moment, la participació nombrosa de grups de procedència diversa ha posat de manifest la bona acceptació de l'activitat, tant per part dels mestres com dels alumnes, motiu pel qual es pensa continuar l'activitat, convertint el taller en un servei permanent del museu.